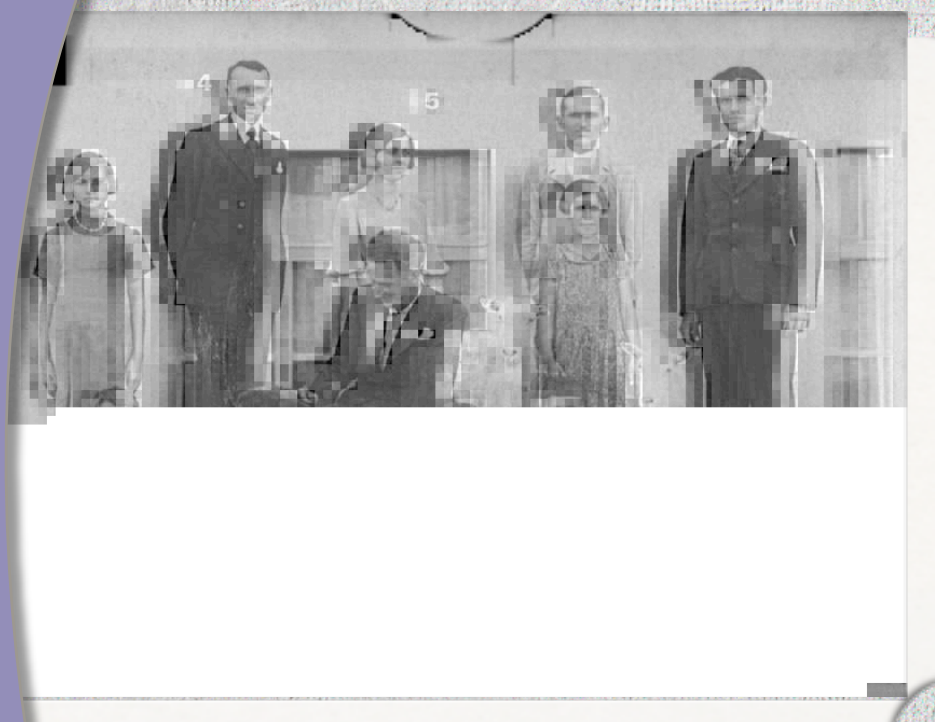

Љиљана Лазаревић

()
1918 1941.

Кључно питање

Свакодневни живот – избор или традиционално бreme?

Тема

Модул се бави комплексношћу и разноликошћу свакодневног живота у новој земљи. Ученици би требало да створе ширу слику о томе какав је био живот у земљи са великим регионалним и националним разликама, у периоду од 1918. до 1941. Радионица је важна због потребе за подизањем нивоа толеранције и свести у региону. Пре свега о томе колике су биле разлике и колико су дубоки корени неких проблема, али и колико су слични проблеми у различитим деловима државе.

Исходи:

- Ученици ће моћи да разумеју промене и континуитет социјалних феномена, као и сличности и разлике између прошлости и садашњости.
 - Ученици ће разумети сложеност интеракције између традиционалног и модерног у међуратном периоду у Југославији.
 - Ученици ће развити емпатију.
 - Ученици ће проширити знања о квалитету свакодневног живота у међуратном периоду.
-

Циљеви:

- Критичко разумевање комплексне природе прошлости;
 - Разумевање националног идентитета;
 - Подршка ученицима у разумевању својих корена;
 - Узајамно поштовање, мир, стабилност, демократија;
 - Историјска свест.
-

Упутства за предавача

Корак 1:

Предавач ће прочитати увод, објаснити ситуацију у земљи користећи изворе од 1 до 5.

Корак 2:

Предавач ће поделити ученике у две групе.

1. Прва група добија изворе – село/град.
2. Друга група добија изворе – традиционално/модерно.

Корак 3:

Ученици ће испунити табелу на тему позиције жена користећи изворе.

90
минута

Корак 1

Увод

е С Се е е е е е е е
 е Ј С е . е е е е е е е
 е е е е е е е е е е е е
 е ... е е е е е е е е е
 е е е е е е е е е е е
 е А е е е е е е е е е е е
) е е . С е е е е е е е е
 е е е е е е е е е е .

Извор 1

Државе и територије које су се ујединиле 18. године

Repe Bozo, Sodobna zgodovina za 4. letnik gimnazij, str.82

Извор 2

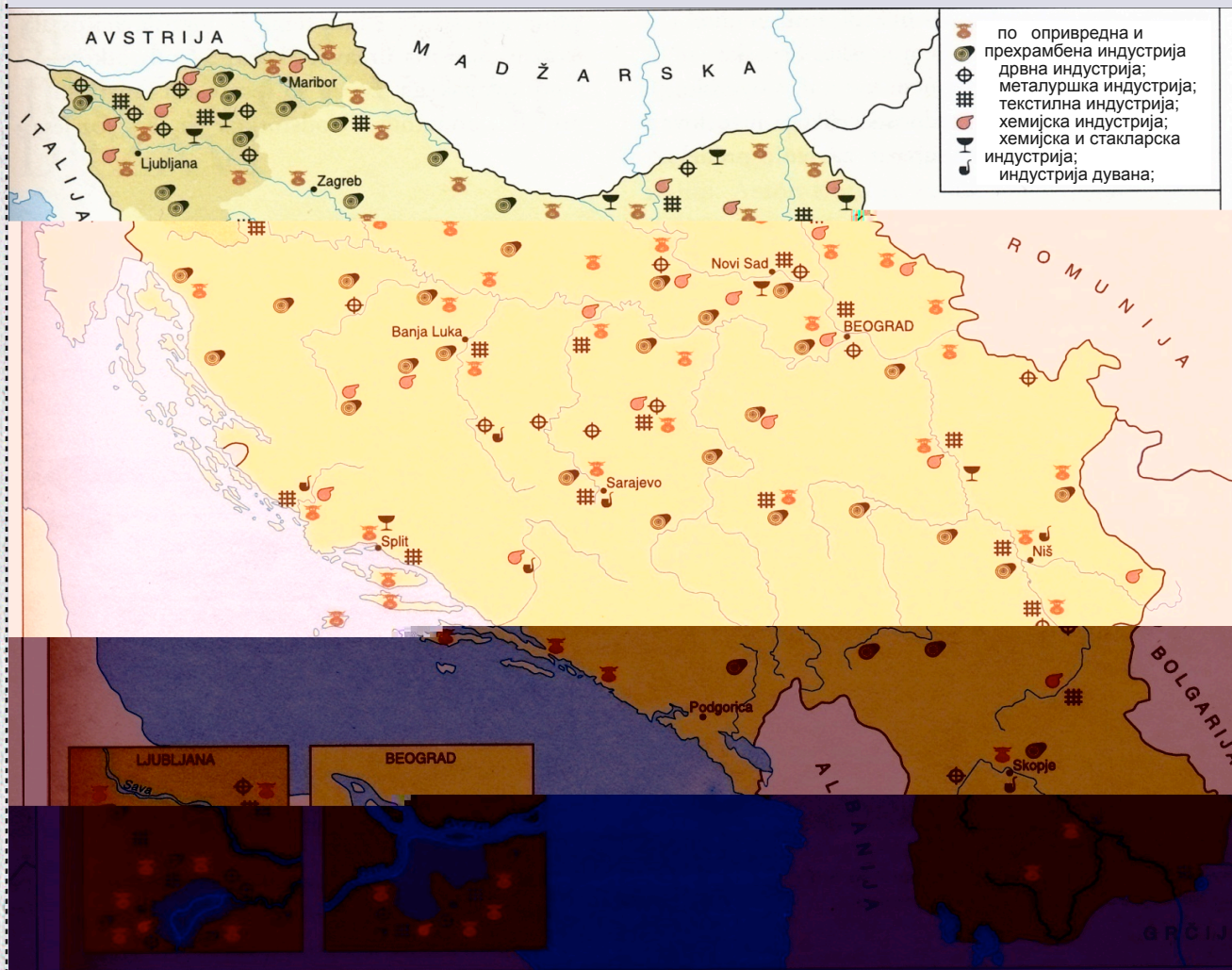
Табела о броју градова

Lj. Dimic, *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije*, str.36

	1921	1931
Број становника (у хиљадама)	Број градова	Број градова
10-20	30	124
20-50	11	25
50-100	3	4
> 100	2	3

Извор 3

Индустријска развијеност по областима

Repe Bozo, *Sodobna zgodovina za 4.letnik gimnazij*. Ljubljana: Modrijan 2007, str. 97

Извор 4

Занимања становништва Краљевине

Ljubodrag Dimi , Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918'1941, II, str.35

	1921	1931
По опривреда, шумарство, риболов	78.87%	76.58%
Индустрија и занат	9.91%	11.00%
Трговина, промет, кредити	4.35%	4.85%
Јавна служба, слободна занимања, војска	3.80%	4.08%
Остала занимања	3.07%	3.49%

Извор 5

Неписмени

	М	Ж	Укупно	М	Ж	Укупно	Укупно
Бановине							
Дравска	94,13%	92,41%	93,23%	1,80%	1,23%	1,23%	5,54%
Дринска	56,37%	18,56%	37,49%	0,32%	0,42%	0,40%	62,11%
Дунавска	82,03%	59,67%	70,52%	0,45%	0,77%	0,61%	28,87%
Моравска	60,76%	16,01%	37,70%	0,41%	0,27%	0,34%	61,96%
Приморска	55,48%	29,37%	42,08%	0,41%	0,51%	0,46%	57,46%
Савска	80,06%	63,78%	71,60%	0,37%	1,07%	0,73%	27,67%
Савска	80,06%	63,78%	71,60%	0,37%	1,07%	0,73%	27,67%
Вардарска	43,89%	14,32%	28,84%	0,41%	0,18%	0,30%	70,86%
Врбаска	39,73%	13,95%	27,09%	0,38%	0,24%	0,31%	72,60%
Зетска	50,69%	16,69%	33,50%	0,51%	0,41%	0,46%	66,04%
Београд	92,66%	84%	88,69%	0,24%	0,68%	0,44%	10,87%
Укупно	67,31%	42,90%	53,83%				44,51%

Ljubodrag Dimi , Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918'1941, II, str.192

Извор 1

Градови и села

...Преко $\frac{1}{4}$ свих домаћинства у Краљевини живело је од пољоприведе, тј. око 80% активног становништва своју зараду стицало је у пољоприведи... Иако се у периоду 1921–1931, по неким подацима, ка градовима покренуло око милион становника, чињеница је да се увећао број малих градова са слабо развијеном привредом и без урбаног животног стандарда. Према подацима Министарства унутрашњих дела, 1925. године било је 24.255 села и 4.595 заселака, укупно 96% свих насеља, док је свих осталих насељених места било 1.265 (градова, вароши, варошица, трговишта, предграђа, бања, салаша, манастира). Према истим подацима, у варошима и градовима живело је 15,8% становништва.

Lj. Dimic, Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije, 1918-1941, str.35

Извор 2

Туберкулоза

„Туберкулоза се јављала као изразита, хронична, народна, социјална болест. У медицинској литератури она је сврставана у групу такозваних 'опасних народних мисија'. Од туберкулозе је умирало око 14% свих умрлих. И на том плану постојала је изражена неравномерност, па је тако у Савској бановини сваки пети умрли умирао од туберкулозе, док је у Београду то био сваки педесети. Неравномерност је постојала и између села и града. Туберкулоза се у почетку јављала као градска болест – болест лоших станова. Брже прихватање хигијенских навика пресудно је допринело да је смртност од туберкулозе опадала у граду два пута брже него на селу, које се тешко ослобађало културне и здавствене заосталости. Једино је у Дравској бановини, у целом међуратном раздобљу, смртност од туберкулозе била већа на селу него у граду...”

Lj. Dimic Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941, str.66/67

Извор 3

Забава у Београду

Београђани су имали разонода и у самој вароши. На пример, ту су били и први биоскопи. Интересантно је решење било оно код „Париза” на Теразијама. Како је ту „сала” била импровизирана од дотадашњег дугог узаног дворишта, платно је било стављено да виси по средини просторије, тако да се гледало на обе стране, а да би слика била јаснија, платно је квашено прскалицом. Гледаоци су седели за кафанским столовима, јели и пили (с предње стране била је само кафана, а са задње се вечерало), свирало се на клавиру, а доцније је музицирао и мали оркестар од два-три инструмента. Уз трагичне призоре свирало се нешто озбиљно, а уз шале нешто брзо и весело. Филмови су, разуме се, били неми...

Detinjstvo u prošlosti”, Bgd 2001, iz: Aleksandar Deroko, “A ondak je letijo jeroplan nad Beogradom

Извор 4

Филмације на Теразијама

<https://www.facebook.com/Crno.beli.Beograd>, (19.5.2012.)

Извор 5

Исхрана

„Исхрана села и града, у тридесетим годинама, почела је да се разликује. У исхрани вароши почеле су да преовлађују намирнице животињског порекла (расте употреба меса и млека), док је храна биљног порекла и даље доминирала у исхрани села. У исхрани становништва градова усталила се незнатна разлика између зимске и летње исхране, док су се у селу и даље задржавала два основна типа исхране – летњи и зимски... Уз хлеб, пасуљ и компир су основна храна...”

Lj. Dimic Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941, I, str.62

Извор 6
Исхрана

„Храна на селу углавном се састоји од ражаног хлеба, црног лука, сирке, салате и муњеница. Со се слабо употребљава зато што је, по казивању сељака, скупа. У куваној храни се ретко користи маст или уље, народ много пости. Израчунао сам да у једној години има 260 дана поста. Сеоски попови не дозвољавају народу да користи уље или рибу, а сами по цео дан лове рибу у Црној реци и спремају је. Док регрути често не теже ни 40 килограма, њихови попови премашују 100 и 120 килограма.”

2 .20,

Извор 7
Одевање

„За неког се каже да је лепо одевен ако му је одело ново или бар добро очувано, скупоцено и чисто. Али се сматра да онај који одвише пази на одело, није или неће бити добар домаћин. Он много времена изгуби на облачење и много потроши на себе. Док младић није ожењен и док женско није удато, сматра се да се морају што лепше и чистије одевати. Према оделу суде како девојачка породица о имовном стању момка, тако и момкова о девојци и њеној кући. Младенци се лепо облаче и у току прве године брачног живота. Прво због тога што су још младенци, и друго што имају шта да обуку.

Постепено стари венчано одело, како младино, тако и младожењино. А ново се ништа не купује. Што се деце тиче, она треба да буду обучена у чисто кад пођу у цркву да се причесте и уопште кад је неки празник и кад иду у госте. Иначе, 'деца су деца', па никад чиста не могу бити’.”

Aleksandar Petrovi , Rakovica. *Socijalno - higijenski problemi*, Beograd 1939, 148Извор 8
Одевање

„Начин облачења, као и целокупан живот, подлегао је владајућим нормама понашања у дотичној средини, њеним колективним правилима, усвојеним естетичким идеалима заједнице, економским и техничким могућностима. Начин облачења један је од најбољих показатеља друштвених промена које су захватиле југословенско село. У Краљевини Југославији могло се срести више типова народне ношње (алпска, панонска, моравска, македонска, јадранска, динарска), од којих је сваки носио основне карактеристике културних појасева у којима су настали. Масовном употребом индустријских производа који су мењали живот... народна ношња је неумитно уступала. Тај процес је био најбржи у Дравској бановини, индустријским областима Савске и Дунавске бановине, великим градовима. Према неким подацима, 1918. ношњу је носило око 60% становника Краљевине. Са словеначког села она је била готово потиснута. На другој страни, у динарским областима, јужној и југоисточној Србији, Македонији, домаће тканине од вуне (сукно), конопље, лана, коже, памука биле су у свакодневной употреби. У тим областима народна ношња била је у свакодневной употреби.”

Lj.Dimi , *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije*, Bgd, 1994, str. 74Извор 9
Жена на селу

„Моја мајка, Перса, бринула је о десеторо деце, петоро својих и петоро сестриних. Тетка је умла од туберкулозе, а теча погинуо у рату. Тако је бригу о њиховој деци преузела моја мајка, која је водила кафану у селу у коме смо живели, Дивцима, у предграђу Ваљева. Била је снажна, одлучна, вредна и способна жена, а њен главни посао био је у кухињи; била је врсна куварица. Адвокати и угледни људи из Ваљева су свакодневно прелазили 10 км да би дошли на доручак код Персе. У исто време бринула је о финансијама, набавци, кући и деци, а ми, деца, морали смо да поштујемо старије и помажемо око набавке. Мајка је била блага али одлучна природа, никад није подизала тон, али се од нас очекивала апсолутна послушност. Отац је био миран, повучен, неекспониран човек, радан, али је брига и одговорност у вези свега била препуштена мајци. Упркос свим обавезама које су биле непрекидне и велике, никада је нисам чуо да се жали на некога или да јој је нешто тешко...”

Se anje Milo a Nedi a., *rodjenog* 1933.

Питања за рад са изворима

- Колико се исхрана становништва села и града разликовала?
- Шта је село могло да понуди у погледу забаве?
- Каква је забава у граду?
- Како су људи доживљавали моду? Да ли је она била ствар личног укуса или навика преузета из традиције?
- Колико мода утиче на твој живот? Да ли мислиш да је у прошлости било исто?

Извор 1

Село у граду

„Подеране, прљаве и којекако обучене сељачке фигуре које видимо данас по већим варошима, а и по селима, појам су прелазан, проузрокован нешто наглим пролетеризовањем и економским пропадањем једног дела сељаштва, а нешто његовом друштвеном збуњеношћу у таласу модернизације, пред којом се сељак са својом традиционално-патријархалном културом осећа слаб, заостао и поред свега беспомоћан. Та спољна изобличеност одраз је његове унутрашње друштвене, а не само материјално-економске поколебаности. Докле год се сељак држи чврсто и уравнотежено на економској основици свога живота, он то своје стање испољава и оделом и украсом.”

V. Dvornikovi, Bgd, 1990, 463.

Извор 3

Модернизација

„Данас, после сто година, Београд не гута и не сварује више: он је прогутан Левантом, Балканом, Пештом, али нарочито најездом паланке свих раса, језика и вера око себе, која – ишчупана из корена – не живи ни под својим кровом ни у својој мали, него на улици, у кафани, у биоскопу, 'бару', 'бифеу', у 'ћеваџиници', у радњи са 'ужичким производима', у безбројним кафанама са паланачким пањем и роштиљем пред вратима или прасењом главом у прозору или такозваним локалима 'уметничке боемије', једној од најбаналнијих индустрија у том вашарском метежу. У Београду који је данас једва три пута већи, свега је тог тридесет пута више него у предратном, и тек сад, после облакодера и раскошних париских магацина, Београд је постао варош ћевапчића и чубурских дива.”

1939, 18.

Извор 2

Породица

Извор 4

Неморал

Из Штињана (код Пуле)
Некоћ и данас

„Како је у цијелој Истри познато, једном је Штињан био права дика цијеле Пелештине. Наша младеж је увијек стајала на врло високој ступаји поштења и значаја... Сви су се дивили нашем селу и нашој младежи. Данас су се пак и код нас сасвим промијениле прилике. Наши најбољи младићи морали су услијед нечувеног терора преко границе, а други у војништво... Има овде једно пар охолијех дјевојака које никако не могу да живу без пољубаца талијанских морнара. Те дјевојке су као помахнитале трчале у Пулу и звале талијанске морнаре у Штињане. Наравно, морнари су се као млади људи одмах одазвали том позиву, те приредили овде плес... Скрајње је вријеме да родитељи малко боље припазе своје кћери, јер ће иначе бити прекасно. Штињане, Штињане, камо хрлиш?”

Novine Istarska rije, 1923

Извор 5

Традиционалне вредности

„Верни старим обичајима Срба, у дугим зимским вечерима, Идворци су одржавали своја посела. Као дечак, ја сам био на многим од њих у кући мога оца. Старији људи би поседали око топле пећи на клупи, направљеној од истог материјала као и сама пећ, обично од меких цигала, омалтерисана и окречена. Људи су пушили и разговарали, а изгледали су као сенатори, самозвани чувари све мудрости у Идвору. Крај ногу старијих седели су на клупицама млади људи, а пред сваким од њих је стајала котарица у коју су крунили жута зрна од великих кукурузних клипова. То би радили цело вече. Старије жене су седеле на малим клупама дуж зидова; оне су преле вуну, лан или кудељу, шиле или везле. Као мајчином љубимцу, мени је било дозвољено да седнем поред своје мајке и слушам речи мудрости и маште из уста старијих људи, а понекад и из уста средовечних или младих, ако би им то старији дозволили. С времена на време, запевале би жене понеку песму која је била у вези са поменутих догађајима. На пример, када би неко од старијих људи завршио беседу о Карађорђу и његовим борбама против Турака, жене би запевале песме у којима се слави храбри Карађоре и војвода Хајдук Вељко, који је са шаком Србијанаца бранио Неготин од велике турске војске под Мулан пашом. Ова храбра чета, како је песма опева, подсећа на ону малу чету старих Грка у бици на Термопилима.”

Mihailo Pupin, Autobiografija iz: Detinjstvo u pro losti, BGD 2001, str. 13.

Извор 6

Мика Миш Христос се роди

61

Објашњење слике: На слици се виде Мики и Мини (дечји јунаци познатог америчког стрипа аутора Волта Дизнија) како пеку прасе за Божић, што је традиционални српски обичај. Целокупна сцена праћена је традиционалним српским божићним поздравом „Христос се роди“, који је и насловљава.

naslovna strana, br.II, 1937.

Извор 7

Жене

„Али, ма какав да је био однос у кући, отац није владао. (Можда му је то кућно царство било ситно и неважно). Владале су у ствари жене: памтиле су се као владари. Тај матријархат у патријархату (сва власт у име господара куће), чврст и неприкосновен и утолико сигурнији, ничим није довођен у сумњу, отклањао је и саму помисао на побуну...”

Mesa Selimovic, *Sjecanja, Detinjstvo u proslosti*, str.27, Bgd,2001.

Извор 8

Неписмени

Број писмених мушкараца и жена у бановинама 1931.

Бановина	М	Ж
Вардарска	43,89%	14,32%
Зетска	50,69%	16,69%
Дринска	56,37%	18,56%
Моравска	60,76%	16,01%
Приморска	55,48%	29,73%
Дунавска	82,03%	69,67%
Савска	80,06%	63,78%
Београд	92,66%	84,00%
Дравска	94,13%	92,41%

Lj. Dimic, *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941, II, str.192*

Извор 9

Жене пилоти

У Београду, тридесетих година прошлог века, после неколико успеха жена у светској авијацији, на пилотски курс пријавило се неколико жена. Курс је водио Миодраг Томић, један од пилота који су пилотску школу завршили у Француској. Прва жена која је положила пилотски испит на Земунском аеродрому била је Даница Томић, супруга руководиоца курса.

Друга жена која је положила пилотски испит била је Кристина Горишек, рођена у Сични, Словенија, 1906. године. После завршене школе обрела се у Београду, где је најпре била телефонисткиња, а затим је, по свом захтеву, била пребачена у пошту Земун 1, да би била ближа аеродрому.

Кад сам пре пар месеци био у друштву са једним пилотом ветераном, повела се прича о женама пилотима. Тада сам рекао да је Горишекова била друга жена пилот у Краљевини Југославији. Ветеран је рекао:

– Не, она је била прва жена пилот.

– ?

– Међу пилотима ветеранима преноси се прича да је Кристина Горишек прва завршила летачки део курса, да је она била прва жена која је самостално летела неколико пута, пре Данице Томић. Даничин муж је искористио једно одсуство Кристине Горишек са тренинга (била је службено одсутна или болесна), на брзину је оформио комисију и дозволио да Даница полаже испит за пилота. Тако је у историју српске и југословенске авијатике Даница Томић ушла као прва жена са пилотским испитом.

Me a Selimovi , *Sje anja, Djetinjstvo u pro losti,*, str.27, Bgd,2001.

Извор 10
Жене пилоти 2

<http://www.megaupload.com/?d=JOCR7Q9Q>
<http://www.megaupload.com/?d=JOCR7Q9Q>, (5.5.2011.)

Питања за рад групе

- Како су савременици видели живот у граду?
- Како понашање девојака је сматрано „пристојним“? Мислиш ли да је за дечаке важило исто?
- Како објашњаваш жену пилота у друштву где је већина жена неписмена? Доказује ли то једнакост?
- Да ли је свака жена могла да бира своју будућност? Може ли данас? Аргументуј своје мишљење.
- Како су утицаји села мењали градове? Да ли је процес био обрнут?
- Да ли је Мики Маус традиционални јунак? Које традиционалне јунаке знаш? Ко су данас дечји хероји?

Корак 3

Свака група ће попунити табелу, у складу с добијеним задатком.
Следи дебата и упоређивање са данашњом ситуацијом.

Урбано	Рурално	Традиционално	Модерно